

Les últimes lletres

UNA LITERATURA DE SEGONA?

J. M. Fonalleras, *La senyoreta Dàrlings*
Ed. Empúries, Barcelona 1992. 69 pp.

Dolors García i Cornellà, *Què passa, Gil Microbi?*
Alimara ed., Barcelona 1992. 111 pp.

M. Àngels Gardella, *Les ulleres màgiques*
La Galera, Barcelona 1992. 121 pp.

Cal justificar-se a l'hora de parlar de literatura infantil? És la literatura infantil una literatura de segona divisió? Per què no la tractem com una literatura de primera divisió, això sí, amb matisos, els matisos que van del Valladolid d'en Maturana al Barça d'en Cruyff? Provem-ho.

«Ambició» és el terme que defineix millor la primera (!) incursió de Josep M. Fonalleras en el camp de la literatura infantil. L'ambició de Fonalleras és l'ambició sana de qui se sap propietari d'un *crack*: la senyoreta Dàrlings, la «xata» que ens introdueix en el fascinant món dels xiclets que es tornen pedres. Però, què hi ha al voltant del *crack*? Un equip d'estar per casa: la Clara, la protagonista, «una nena amb personalitat», una nena força repel·lent que si pogués us solucionaria la vida; la Bertapetita, germana de la Clara i consumidora habitual d'al·lucinògens; el pare, un bon jan a qui fins i tot les filles driblen; la sogra —l'àvia de les nenes— una jubilada d'anunci de pla de pensions, submarinista i halterofílica; el senyor Bartomeus, industrial del ram de la pastisseria... Tot plegat una

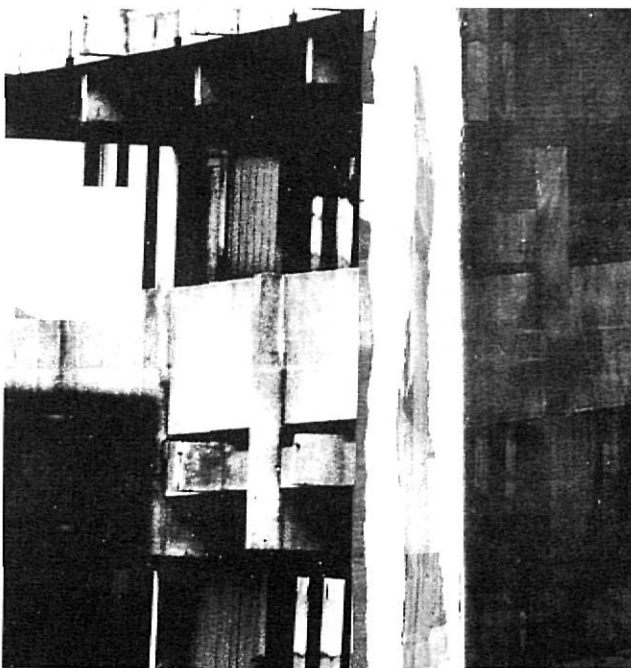
combinació força exòtica que fa que el joc avanci a batzegades, embolicat. Un llarg *flash-back* i el recurs fàcil de l'astracanada ens fan adonar que l'entrenador s'ha deixat al vestidor la rapidesa de reflexos, les passades en profunditat. Les paraules serveixen per fer malabarismes, pura pirotècnia capaç de desanimar a més d'un seguidor de l'*Aspañol*. Només la sortida de Joyce a la banda, mentre la senyoreta Dàrlings se'ns confessa l'hereva espiritual de la mare, anima el partit. Un partit que s'acaba amb una elaborada jugada d'espionatge industrial i un *happy-end* de pel·lícula d'en Capra: el triomf de l'idealista i la derrota moral de l'especulador. I la pilota, a les Quimbambes. El resultat, per tant, no cal que us el digui: noranta minuts de futbol-xampany sense gols.

Dolors García i Cornellà mira cap al nord, més enllà de Burgos o Pamplona. Fugiu de la voluptuositat sud-americana, el seu model és l'anglès, el de l'escola d'entrenadors de l'Enyd Blyton: un joc senzill, de pilotes amunt, de qui pàgina passa, llibre empeny. Cap secret: el castell de l'illa de Kirrin és substituït per una casa de colònies a la Garrotxa. Una toponímia fantàstica —la font dels Miralls, la gorga dels Taurons, el camí del Més Enllà— i uns personatges misteriosos, però amb poc misteri, no amaguen la monotonia d'un joc pràctic, que no vol crear passions. La defensa és segura, experimentada: un grup de nens que juguen a ser adults, a prendre decisions importants. La desaparició de nens i monitors i la intervenció de Fòster, l'últim maquis, formen un mig del camp poc brillant, incapaç de canalitzar pilotes cap a la davantera. Un desenllaç precipitat, confús i perillós —els «dolents» de la pel·lícula són uns emigrants il·legals!— pot marcar gol a algun porter despistat. Un mèrit excessiu per a un equip que, tot i alguns bons detalls —la primera aparició de Fòster i la crueltat de l'Adrià—, no supera la insuficiència d'un model ancorat en el tòpic, un model sense canya.

Potser *Les ulleres màgiques* tampoc no tenen canya, però es venen amb garantia, la garantia de M. Àngels Gardella. Els seus equips no enlluernen. Comencen suau, a un ritme lent, embolcallant el contrari. I a la mitja part ja t'han fet un gol. Són engranatges gairebé perfectes, equilibrats, que avancen amb fluïdesa cap a una golejada sense estridències. *Les ulleres màgiques* no n'és l'excepció. Aviat ens enamorem de la Llúcia Bonet, la distribuïdora del joc. Lentament, amb ella de pivot, la pilota va passant dels peus de la mare als de l'oculista, dels de mossèn Climent als de la senyoreta Paulina, dels de la vella Gertrudis als de l'Amadeu Bellmirall... Poc a poc, el públic comença a vibrar: hàbils jugades d'extrem trenquen amb elegància la frontera que separa la mirada de la Llúcia de la realitat d'un petit poble —empordanès? Quedem-nos només amb dues jugades: el banquet i el ball. Una victòria per K.O.

Ja ho veieu. Tres escriptors. Tres llibres. Tres estils. Cadascú que triï el seu. Jo... sóc del Cadis.

Vicenç Viñas

EL RETORN A ITÀLIA DE RICARD CREUS

És ben coneguda l'observació de Josep Pla segons la qual la literatura és una lluita contra l'oblit. Aquesta funció demiúrgica de la creativitat humana, enfront de la caducitat dels nostres actes, li és, doncs, consubstancial i és, probablement, una de les poques avinences que s'han suscitades en aquest àmbit, al llarg de la història. Ve això a tomb en abordar el darrer llibre de poemes de Ricard Creus, *Retornar a Itàlia* (1), que ha obtingut el premi Rosa Leveroni, atorgat per l'Ajuntament de Cadaqués. Tant Ricard Creus com la seva muller, la pintora de Llers Ester Boix, que n'ha il·lustrat l'edició, són, a més, garrotxins d'adopció, car és en aquesta comarca on sojomen sempre que disposen de lleure.

Més que amb un prefaci, *Retornar a Itàlia* s'inicia amb una extensa dedicatòria adreçada a una galeria de personatges molt diversos que compartiren amb l'autor els dos anys d'estada en «aquell Milà irrepètible» de 1956-1957, on havien arribat en Ricard i l'Ester amb l'únic bagatge d'una joventut expectant. Els poemes seran, doncs, l'altre bitllet que permetrà remuntar el túnel del temps

«i dir de nou adéu a tantes coses,
com ja vam fer una vegada,
per endinsar-nos de nou en un país
del qual calia aprendre totes les paraules
i de nou carregar-nos d'il·lusions i de dubtes».

Voluntat, per tant, de refer, lliures de l'inevitable curs unidireccional de la vida, vells camins amb vells amics, avivant el foc per sota les cendres que els anys, amb el gris de l'oblit, havien estès com un sudari. «He vingut pel camí dels desitjos; ara he de partir pel camí dels records», diu un personatge de Rodoreda. I, anàlogament, és a tall de divisa que l'autor estampa, just abans del primer poema, la citació d'Espriu:

«Cansat de tants versos que no fan companyia
—els admirables versos de savis excel·lents—,
i de mirar com passa l'emperador tot nu».

Retornar a Itàlia són poemes de base concretament autobiogràfica, sorgits d'una vivència compartida i evocats des d'una perspectiva tènueament elegíaca. Constitueixen una poetització del viatge iniciàtic com a realitat en ell mateix, però també com a metàfora del viatge interior vers la «comprehensió» de l'altre per expandir-se plegats per l'entorn físic i humà que els sustentava:

«i anar-hi, a fer-lo meu i a fer-lo teu,
construir fets i paraules amb tu,
trobar-m'hi en blanc i nu
com el nen quan arriba al món
i només observa per aprendre
les formes i els colors i els noms (...)

El conjunt dels 28 poemes suposa, a més, una reivindicació dels valors ètics i morals de joventut: idealisme, anticonsumisme, prevalença de l'immediat, afany de conèixer, d'esprèmer intensament la vida:

«als ulls se'ns desfeien els arbres,
se'ns liquaven les volves,

se'ns fonien la nit i l'any d'aquell any,
i els ulls en els ulls
i les mans en les mans
i tots dos en el bes, butxaques a l'aire».

En la seva configuració, *Retornar a Itàlia* és un passeig per la geografia sentimental, íntimament subjectivada, de la Llombardia, les valls del Po, el Veneto, Trentino... Hi predomina el to expositiu, amb lleus referències cromàtiques, i una recreació impressionista del paisatge, tenyit d'una porosa atmosfera, que embolcalla la veu poètica. Però és també un passeig per la geografia humana, on deambulen homes i dones engolits per la dura quotidianitat; emigrants dels camps i les muntanyes a la ciutat que els aparta accessible i pròspera. Hi bateguen els ressons de Sergio Solmi i Salvatore Quasimodo, que havien evocat el mateix paisatge (2), filtrat pel record de la terra natal. Els hiverns afuats i boirosos de Milà i la recança dels immigrants del Mezzogiorno marquen el relleu, a voltes abrupte, d'aquesta altra geografia —la humana— sense la qual el paisatge perdria el seu darrer sentit. Poemes com «La vella de Bari», d'una escandida força dramàtica, accentuen el caràcter moral —humanista— del recull i recorden, en bona mesura, el Miquel Martí Pol d'*El poble* i *La fàbrica*.

En altres poemes aflora un vitalisme estètic: la realitat es transmuta, menada per un profund impuls vital, a un món màgic, d'imatges rutilants i sensacions que es gronxen al ritme de les paraules. Tanmateix, no es perd mai el to conversacional, fluid, acomboiador, on la lluminositat cal buscar-la sota l'aparença espontània i natural. Hi ha una atenció constant en el detall significatiu, visualment ric, i als jocs semàntics. Un fil de malenconia plaent ordeix els records, com un contrapunt que ens permet abastar l'altra riba que el temps ha diluït. Les imatges, que abracen des de la quotidianitat més tangible a l'elaboració més imaginativa, estan sempre al servei d'una major agudesia descriptiva. D'altra banda, certs elements recurrents —la neu, les monedes, la sal— permeten reforçar els mecanismes associatius del lector, més enllà del que pot semblar mera coincidència, com pot ser el fet que el nombre 28 sigui, alhora, la suma dels poemes i la suma dels versos de cadascun d'ells, l'any de naixença de l'autor i l'edat que aquest tenia quan el 1956 va arribar a Itàlia...

Anàlogament a com succeeix en bona part de l'obra de Joan Vinyolí, la veu poètica de Ricard Creus s'immergeix en el gorg de l'experiència no per obtenir-ne una retrospectiva panoràmica, sinó per rescatar-ne, una a una, aquelles situacions poèticament privilegiades, capaces de confegir un bell mosaic on la paraula record cristal·litzi en la paraula retorn.

Jordi Pla

(1) Ricard CREUS: *Retornar a Itàlia* (amb dibuixos d'Ester Boix), Premi Rosa Leveroni 1991, ed. Columna, Barcelona, 1992.

(2) Vegeu les referències a Solmi i a Quasimodo que Maria Àngels Anglada exposa a *Paisatge amb poetes*, ed. Destino, Barcelona, 1988.